

EEN PASPOORT VAN HET TOLKANTOOR TE MILLEN, 1766

Rombout Nijssen

In de loop van de geschiedenis beperkte de rol van de Staat in het openbare leven zich ook in het vorstendom Luik tot slechts enkele beleidsterreinen zoals wetgeving, rechtspraak, binnenlandse bestuurlijke organisatie en buitenlands beleid. In de loop van de achttiende eeuw ontwikkelden zich nieuwe ideeën over de rol van de overheid in de samenleving. Dat leidde onder meer tot het inzicht dat het goed zou zijn als de Staat ook op andere terreinen een beleid zou gaan voeren. De handel bevorderen door het aanleggen van degelijke steenwegen bijvoorbeeld, die de voornaamste steden van het land met elkaar en met de steden in de aangrenzende vorstendommen zouden verbinden, was iets dat niet aan de stadsbesturen en andere plaatselijke besturen kon overgelaten worden.

Het voornaamste gevolg van dat nieuwe inzicht waren de talrijke inspanningen van de Luikse Staat om een steenweg aan te leggen die Luik via Tongeren en Hasselt met 's-Hertogenbosch zou gaan verbinden. Eigenlijk ging het om de achttiende-eeuwse versie van wat we nu in Limburg de Noord-Zuid noemen, en wat blijkbaar in de eenentwintigste eeuw nog niet gemakkelijk te realiseren is. Een andere belangrijke verkeersas was de verbinding van Sint-Truiden met Tongeren en Maastricht.

De aanleg van die wegen bracht allerlei uitdagingen met zich mee: er moest consensus gevonden worden over het traject, er moesten opmetingen gebeuren op het terrein, er moesten landerijen onteigend worden, er moesten bekwame werklui aan het werk gezet worden en er moesten bouwmaterialen aangevoerd worden. En bovenal: de rekeningen moesten betaald worden. Zoals dat vanouds de gewoonte was, werd er voor het betalen van een overheidsproject in de eerste plaats gekeken naar diegenen die het meest zichtbare voordeel zouden genieten van dat project. Bij de aanleg van nieuwe wegen waren dat de gebruikers van die wegen: de handelaars die producten van de dorpen naar de steden vervoerden of van het ene land naar het andere.

Voorts vond men het een goed idee om de gebruikers van die wegen te laten betalen in functie van het gebruik van die wegen. Wie veel vervoerde moest dus meer bijdragen dan wie zelden van de nieuwe wegen gebruik maakte. Het ideale instrument om die belasting te innen was het tolkantoor. Op bepaalde plaatsen op het traject werd een tolhuis gebouwd, dat in veel gevallen voorzien was van een slagboom. Die slagboom werd pas omhoog gehaald wanneer de weggebruiker zich gemeld had bij de tolfunctionaris in het tolhuis. Ook in onze gemeente, meer bepaald in Millen, stond in de achttiende eeuw een tolhuis op wat toen de grote weg van Tongeren naar Maastricht was, nu de Oude Steenstraat. Het huidige Tolhuis in Millen wordt

in 1781-1783 gedateerd¹, maar er werd daar eerder ook al tol geïnd. Dat blijkt onder meer uit een paspoort of *laissez-passer* dat daar in 1766 werd afgeleverd. Het stuk wordt nu bewaard in het Rijksarchief te Hasselt en werd aangetroffen bij het inventariseren van het archief van de schepenbank van Membruggen².

Het stuk in kwestie meet circa 16 op 20 cm. Het is een voorgedrukt ontvangstbewijs voor tolgeld, dat de houder het recht geeft om ongehinderd zijn weg voort te zetten met zijn vracht. Op het document is een vrij primitieve versie van het wapen van het vorstendom Luik afgedrukt, en een tekst waarin namens de bisschop en vorst van Luik iedereen wordt opgeroepen om de drager van het document op een bepaald tijdstip vrije doorgang te verlenen op een bepaald traject met een bepaalde vracht, en waarin bevestigd wordt dat hij voor die vracht de *soixantième* of de zestigste penning betaald heeft.

¹ *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België, Deel 15 n 1. Provincie Limburg. Arrondissement Tongeren. Kantons Riemst – Tongeren, Turnhout, 1990, p. 44-45; [https://nl.wikipedia.org/wiki/Tolhuis_\(Millen\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Tolhuis_(Millen))*

² Rijksarchief Hasselt, *Archief van de schepenbank van Membruggen*, nr. 78.

Dit document werd op 3 juli 1766 afgeleverd aan sr. (seigneur) de Paifs. Bedoeld wordt *de Paifve*, iemand van een vooraanstaande familie van Genoelselderen en Membruggen uit de tweede helft van de achttiende eeuw. Hem wordt vrije doorgang verleend op de weg naar *Mastrech*, Maastricht dus. Het stuk werd afgeleverd in *Mellin*, zo schreef de functionaris, op *trois juillet 1766*. Hoewel de voorgedrukte tekst aankondigt dat de aard van de *marchandises* op het document gespecificeerd moet worden, is dat niet gebeurd. Wel vermeldt de tolbediende, die tekent met *F. Dupont*, dat de Paifve die zestigste penning betaald heeft *avec quatre moutons pour vingt quatre frans*. Dat betekent dat het verschuldigde tolbedrag 24 toenmalige franks bedroeg, en dat de Paifve dat bedrag betaald heeft met vier geldstukken van het type *mouton*. Wat er in 1766 in Millen bedoeld werd met een geldstuk van het type *mouton* was destijds blijkbaar zonder verdere uitleg duidelijk genoeg.

Tolhuis Millen

Vandaag is dat een stuk minder evident. De waarde van de vracht bedroeg dus in principe 60 x 24 franks of 1.440 franks. Erg veel dus. Daar bovenop betaalde de Paifve *huit sous* of 8 stuivers om dit betalingsbewijs afgeleverd te krijgen. *Solvit huit sous* staat onder de voorstelling van het wapen van Luik. Tot slot wordt nog vermeld dat deze laissez-passer slechts één dag geldig is, met name de volgende dag of 4 juli: *servant un jours pour demain*.

Mogelijk vond de Paifve dit document, ook nadat het vanaf 5 juli 1766 niet meer als *laissez-passer* kon dienen, te kostbaar om het weg te gooien. Wel heeft hij of iemand uit zijn omgeving er later nog een aantekening over geld op gemaakt: *15 gls* (15 guldens) en 5 – 5.